

Gelderse Vogelaarsdag 21 maart 2026, Boerengolf Hedel – een impressie van de presentaties

Door Mieke Tromp Meesters, vrijwilliger Natuurwacht Bommelerwaard

1. Vogels in de Bommelerwaard: de making-of van dit boekwerk

De presentaties werden afgetrapt door **Cassandra van Altena en Arnout de Mooij**, die vertelden hoe ze tot het maken van de **Vogelatlas van de Bommelerwaard** waren gekomen. Maar eerst iets over de Natuurwacht Bommelerwaard: deze groep houdt zich met veel meer bezig dan alleen vogels. Zo is er de Vlinderwerkgroep, de Akkervogelwerkgroep (onder andere bezig met het in kaart brengen van de patrijzenstand), de werkgroep Landschapsbeheer (onder andere actief met wilgen knotten) en de Steenuilenwerkgroep. Natuurwacht Bommelerwaard vierde in 2025 haar 50^e verjaardag. Reden om eind 2025 het project 'Vogels in de Bommelerwaard' af te hebben en het boek klaar te hebben.

Het idee ontstond al in 2021 en was onder andere geïnspireerd op het project LiveAtlas van Sovon Vogelonderzoek Nederland. Er werd een strategie ontwikkeld en een handleiding voor tellers gemaakt. Iedere teller kreeg een blok van 4 vierkante kilometer toegewezen. In het totaal zijn wel 30 vrijwillige tellers geworven. Naast de tellingen is gebruikgemaakt van de gegevens van Sovon en van de losse waarnemingen op waarneming.nl. Ook zijn aparte tellingen gericht op bijvoorbeeld uilen, roofvogels en gierzwaluwen verricht, omdat deze bij de reguliere tellingen niet voldoende tevoorschijn zouden komen. Bij de agrarische natuur- en landschapsvereniging De Capreton zijn nog gegevens van weidevogeltellingen opgevraagd. Kortom: gedegen datavergaring en heel veel uren werk. De verwerking van al deze gegevens hebben Henk Sierdsema en Gerard Troost van Sovon voor hun rekening genomen. En tot slot heeft Harry Kolman de schitterende vormgeving verzorgd. In het totaal zijn 151 vogelsoorten beschreven.

Dan vertelt Arnout iets over zijn lievelingsvogels: dat zijn de Ransuil, de Graspieper, de Kleine Plevier, de Spotvogel en tot slot de Patrijs. De Ransuil is door de Bosuil verdrongen uit de natuurgebieden en vind je nu vooral in en rond de bebouwde kom. De Graspieper zit vooral in de uiterwaarden en de Kleine Plevier vind je bij afgravingen, zanderige situaties. Van de Spotvogel zijn 70 – 75 paartjes gevonden in de Bommelerwaard. Dat was vroeger een erfvogel, maar ze zitten nu vooral in natuurgebieden zoals de Kil van Hurwenen. Tot slot de Patrijs: deze komt gelukkig nog in voor Nederlandse begrippen hoge dichtheden voor bij Nederhemert-Zuid.

Cassandra heeft ook een aantal favoriete, of juist opmerkelijke, soorten geselecteerd: de Kolgans, de Roodborst, de Ooievaar, de Roodborsttapuit en de Steenuil. De Kolgans is niet bepaald haar meest favoriete vogel, maar heeft haar tot wanhoop gedreven door in ontelbare wolken over te vliegen tijdens haar 3-daagse tellingen van watervogels. De Roodborst kwam minder voor dan ze hadden verwacht: het open rivierenlandschap blijkt toch minder geschikt voor Roodborsten, vergeleken met (Kol)ganzen. De Ooievaar is hier door een ooievaarsstation in de Bommelerwaard terechtgekomen en zie je nu overal op palen, in bomen en in de hoogspanningsmast bij Rossum. De Roodborsttapuit: nou, die is gewoon heel schattig!! Hoe die zingt, hoe ie eruit ziet. Cassandra heeft deze vogel dan ook gesponsord – ook een manier om de totstandkoming van de atlas te financieren. Je vindt ze vooral in Munnikenland. En dan tot slot de Steenuil: het is het jaar van de Steenuil Bruchem is het lokale Steenuilenbolwerk. Harry Kolman zal er later deze middag veel meer over vertellen.

Wat heb je aan dit boek en de inventarisatie? Je kunt hiaten signaleren, voorwaarden scheppen voor een betere habitat voor de vogels, nieuwe leden werven en nieuwe contacten leggen. Met de

inkomsten uit de verkoop van het boek en andere sponsorgelden kunnen weer nieuwe projecten ten behoeve van het leefgebied voor vogels worden gefinancierd.

2. Reigers in de Bommelerwaard door Coen van Tuijl

Coen begon 10 jaar geleden met het tellen van de Blauwe Reiger in de Bommelerwaard in het kader van de Sovon-tellingen. En van lieverlee kwamen daar de andere reigersoorten ook bij, en de Lepelaar. Waarom? Nou: omdat er gewoon een heel groot deel van de totale populatie van al deze soorten in Gelderland zich in de Bommelerwaard bevinden:

- 20% van de Gelderse broedpopulatie van de Blauwe Reiger zit in de Bommelerwaard;
- 25 % van de Gelderse broedpopulatie van de Purperreiger zit in de Bommelerwaard;
- 100% van de Gelderse broedpopulatie van de Grote Zilverreiger zit in de Bommelerwaard;
- 100% van de Gelderse broedpopulatie van de Koereiger – en 32% vd Nederlandse broedpopulatie zit in de Bommelerwaard!;
- 76% van de Gelderse broedpopulatie van de Lepelaar zit in de Bommelerwaard.

Dan iets meer over ieder van deze soorten:

De **Blauwe Reiger** is een cultuurvolger; je vindt ze in stadsparken, bij eendekooien, maar ook in de 'oernatuur'. Het is een pionier, die de weg vrijmaakt voor andere reigersoorten. Het is een koloniebroeder. De Grote Zilverreiger neemt graag de verlaten nesten van de Blauwe Reiger in gebruik.

De **Grote Zilverreiger** ('Witte Reiger') kan zich erg goed verstoppen tussen de struiken in de Kil van Hurwenen. Daar zijn 19-23 nesten gevonden door met drones te tellen. Je kunt op de dronebeelden deze reigersoort goed van de Lepelaars – die daar ook broeden - onderscheiden door hun mooie uitgespreide pronkveren als ze op het nest zitten.

De **Kleine Zilverreiger** neemt fors in aantal toe in de Bommelerwaard: in 2024 waren er 2 nesten geteld, inmiddels zijn dat er al 8. Ze vallen goed op door hun knalgele tenen.

De **Koereiger** kent een nog grotere toename: van 9 nesten in 2024 naar 28 nesten in 2025. Net als de Kleine Zilverreiger broedt deze soort wat later, wanneer het blad al aan de struiken en bomen zit. Hierdoor zijn ze extra goed verstopt. Vaak broeden ze ook samen met de andere, grotere reigers en de Lepelaar. Daardoor zijn ze veiliger wat predatie betreft. Hoe wel hun grotere soortgenoten mogelijk voor enige concurrentie kunnen zorgen.

De **Lepelaar** broedt half april tot mei en is vooral veel waargenomen in de Kil van Hurwenen en Munnikenland. Ook met deze soort gaat het heel goed in de Bommelerwaard: in 2023 werd en 71 nesten geteld, in 2024 76 nesten en in 2025 wel 96 nesten!

Tot slot de **Purperreiger**: dit is een moerasvogel, die vanaf half april, begin mei op het nest zit. Er zijn in 2024 4 nesten geteld in de Bommelerwaard. Ze zitten goed verscholen tussen het riet te broeden, op verlandingsgebied.

[Contactgegevens van Coen: [Coen van tuijl@live.nl](mailto:Coen_van_tuijl@live.nl) en mobiel 06 1980 1867]

3. De (Europese) Bijeneter – Merops apiaster door Hilbert Folkerts

Hilbert is van de landelijke werkgroep Bijeneters en vertelt allereerst, waarom we steeds meer Bijeneters in Nederland zien. Oorzaak is: klimaatverandering! Oorspronkelijk komt deze soort, behorend tot de orde van Scharrelaars, vooral voor in de Zuid-Europese landen, zoals Spanje. Maar

door toedoen van de klimaatverandering vindt er een rappe verwoestijning plaats in het binnenland van Spanje. En dus trekken de Bijeneters steeds verder naar het noorden, zoals Frankrijk en nu ook Nederland, om geschikt leefgebied te vinden. Het eerste paartje werd in 1964 waargenomen in Limburg. Inmiddels zaten er in 2025 al 25 paar Bijeneters in Nederland, waarvan 3 in Gelderland.

De mannetjes onderscheiden zich van de vrouwtjes door meer roestbruin op de vleugels en de rug. En de staartpunt is langer; goed te zien als ze op een rijtje zitten. De jonkies – juvenielen – hebben een groenig verendek en nog geen ontwikkelde staartpunt.

Qua nestgelegenheid zijn ze met weinig tevreden: ze hebben al genoeg aan een wandje van minimaal 20 centimeter hoog. Daarin maken ze hun nest. De pasgeboren jonkies zijn kaal en stumperig en na ongeveer 25 dagen voldoende ontwikkeld om uit te vliegen. Hier in de Bommelerwaard is in 2025 ook een nest gevonden – helaas te laat voor de Atlas.... De precieze locatie van de nesten blijft geheim om nieuwsgierige vogelaars op afstand te houden. Hilbert doet een oproep aan iedereen die nestelende bijeneters ziet om deze waarnemingen door te geven aan de werkgroep, zodat zij de populatieontwikkelingen bij kunnen houden. Meer informatie is te vinden op <https://www.bijeneters.nl/>.

4. Vergelijking van de reproductie van de steenuil in de (west-)Betuwe en de ZO-Achterhoek: invloed van voedsel door Theo Boudewijn van STONE

Theo vertelt hoe de inventarisatie van de Steenuil in Culemborg is vergeleken met die in het Zuidoosten van de Achterhoek. Aanvankelijk, in 2011-2012, leek het aantal eieren per nest in de Achterhoek groter dan dat in Culemborg. Dat broedsucces is echter nu min of meer gelijkgetrokken. Maar de gemiddelde conditie van de jongen is in Culemborg veel slechter dan in de Achterhoek.

Ook bij breder kijken blijken Steenuilen die in zandgrondgebieden broeden, succesvoller te zijn dan de populaties die in kleigrondgebieden broeden. Hoe komt dat? Dat wil je dan wel proberen te achterhalen. Hierbij is door middel van camera-nestkasten gekeken naar het voedselaanbod voor de jongen. Jongen op zandgrond krijgen veel meer muizen (zowel veld- als bosmuis), dan die op kleigrond. Ook krijgen ze meikevers en tot slot bestaat een klein deel van hun voedsel uit regenwormen. Bij de kleigrondkuikens is het een heel ander verhaal: die krijgen overwegend regenwormen als voedsel. Hier zitten minder voedingsstoffen in en het maakt het nest ook nogal drabberig.

Bij een van de live-opnames is te zien, dat de kuikens hun buik vol hebben van de regenworm en als de ouder er dan met eentje aan komt, draait het jong om en gaat de nestkast weer in...

In zijn algemeenheid is het aantal broedparen sinds 1950 fors afgenomen: in 1950 waren dat er nog 25.000 in heel Nederland; nu zijn het er slechts 10.000. Tot 2003 vond een forse afname plaats; daarna zien we gelukkig weer een geleidelijke toename van het aantal broedparen. De afname vond vooral plaats op gebieden met zeeklei.

Wat doen STONE, Sovon en Vogelbescherming allemaal nu het Het Jaar van de Steenuil is? (1) analyse van ringgegevens; (2) informatie verstrekken aan beheerders van boerenerven; (3) steenuilfonds oprichten; (4) gebiedsontwikkeling kritisch volgen met betrekking tot de Steenuilpopulatie; (5) extra inventarisaties; (6) opname van de vogelgeluiden met PUC (is ontwikkeld door de makers van de Merlin-app); (7) meer camerakasten (van 7 naar 21).

Er wordt gevraagd naar de negatieve invloed van PFAS in regenwormen en het gebruik van pesticiden bij de lelieteelt en in de jaren 1960 vorige eeuw de DDT in boomgaarden. Deze gifstoffen hebben hoogstwaarschijnlijk een negatief effect op het lichaamsgewicht van de kuikens, zegt Theo.

4a. Steenuilen werkgroep Natuurwacht Bommelerwaard door Harry Kolman

Harry vertelt over het werk van de Steenuilenwerkgroep, gelardeerd met mooie foto's. Harry heeft er 114 geproduceerd, en maakt op verzoek ook voor andere vogelsoorten nestkasten. De werkgroepleden hangen deze kasten op en kijken er 2x per jaar in. In het voorjaar om het broedsucces te bepalen: 40% van de kasten is in gebruik – 8 worden er alleen voor slapen gebruikt. En in het najaar worden de kasten grondig schoongemaakt voor gebruik in het volgende voorjaar.

Voor de veiligheid van de vrijwilligers is een punt van aandacht. Dit is een keer heel erg mis gegaan, waarna de vrijwilliger met veel letsel in het ziekenhuis belandde en een lange revalidatie heeft gehad. Gelukkig is hij hersteld. De werkgroep maakt nu gebruik van klimgordels.

5. Basiskwaliteit Natuur door Gert Ottens

Gert werkt bij de Vogelbescherming. Deze organisatie werkt voor het in kaart brengen van de Basiskwaliteit Natuur samen met een heel aantal partners in een samenwerkingsverband genaamd de Groene Bondgenoten. Hiertoe behoren Natuur- en Milieufederaties, IVN Natuureducatie, LandschappenNL, SoortenNL, Natuurvereniging KNNV.

Aanleiding voor Basiskwaliteit Natuur is het verdwijnen van gewone soorten, zonder dat je daar aanvankelijk erg in hebt. Zoals de Ringmus, die sinds 1990 gedecimeerd blijkt te zijn. Wat kunnen we hieraan doen? We moeten de condities voor de soorten goed houden, of juist weer in ere herstellen. Hiertoe werken ze samen met beheerders om de inrichting geschikt te maken voor allerlei diersoorten. Op provinciaal niveau zijn pilotstudies uitgevoerd.

Het doel is om in 2050 springlevende natuur te hebben. Hiertoe zijn 3 lijnen uitgezet:

1. Bewustwording vergroten bij de burgers;
2. Politieke bewustwording
3. Agrarische ondernemers omturnen tot natuurinclusief werken

De 6 Groene Bondgenoten hebben in totaal 150.000 vrijwilligers en in Nederland zijn in totaal 500.000 groene vrijwilligers te vinden. Volgens Gert zijn er potentieel 2 miljoen geïnteresseerden in dit project. Die hoopt de organisatie warm te krijgen om mee te werken aan het project Basiskwaliteit Natuur.

Zo is ook een nieuwe app ontwikkeld om op een laagdrempelige manier de bodem- en waterkwaliteit te meten, ontwikkeld door Earth Watch. En Soorten kijker is een web-app, gebaseerd op input vanuit waarneming.nl, waarmee ook op soortniveau de kwaliteit van een gebied bepaald kan worden. Ze willen ook een landschapsapp gaan ontwikkelen voor alle provincies in Nederland. De pilot in Utrecht is inmiddels klaar. In de Bommelerwaard gaat de Natuurwacht Bommelerwaard in samenwerking met SLG een inventarisatie van landschapselementen uitvoeren.

En tot slot is er ook een mooie leerportal opgetuigd, waar vrijwilligers hun kennis kunnen opfrissen. Onder andere hoe de burger kan participeren in de nieuwe Omgevingswet. Meer informatie hierover is te vinden op <https://groenebondgenoten.leerportaal.com>.

Voor nadere informatie over de Groene Bondgenoten kan contact opgenomen worden met frank.velthuizen@vogelbescherming.nl.